

РОЗДІЛ І.

ФІЛОСОФІЯ ОСВІТИ

УДК 130.2:001.891.34

<https://orcid.org/0000-0003-3804-6031>ДІАЛЕКТИКА ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В ОСВІТЯНСЬКІЙ
ГАЛУЗІ УКРАЇНИ

С.В.Куцепал, доктор філософських наук, професор,
професор кафедри теоретико-правових дисциплін
Полтавського юридичного інституту Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого

У статті розкрито зміст понять «інновація», «освітня інновація». Доведено, що нагальною вимогою часу для представників освітнього загалу стає широке використання інноваційних технологій та методик, оскільки успішною може бути лише активна особистість, здатна сприймати новації та виклики сучасності, швидко реагувати на зміну соціального середовища, орієнтуватися у величезному обсязі різноманітних джерел та наявної інформації. Обґрунтовано тезу про те, що затребуваною стає мисленнево-діяльнісна педагогіка, яка має за мету максимізацію креативного потенціалу особистості заради самовдосконалення та саморозвитку.

Ключові слова: педагогіка, виховання, інформація, інформаційні технології, інновації, мисленнево-діяльнісна педагогіка.

Сучасний світ динамічний та непередбачуваний, «найважливішим підсумком сучасного етапу розвитку є «виснаження», «вичерпання» індустріального суспільства, заснованого на застосуванні малопродуктивних технологій, ключовим ресурсом стають інформація, знання і мислення» [1, с.140]. Цивілізаційний поступ людства детермінує модернізацію всіх соціальних інститутів загалом та освіти зокрема, суттєвих трансформацій зазнають соціальні відносини, «що мають мережевий характер і радикально змінюють соціум у ході соціоінноваційного розвитку» [2, с.232], в освітнянському дискурсі трендом стає поняття «освітня інновація», під яким розуміється «одержання знання, яке не мало місця в межах домінуючої парадигми, не знаходило можливості використання його не лише для одержання нового знання, але і широкого поширення в суспільстві» [3].

Затребуваним та успішним на ринку праці стає не лише професіонал, а перш за все – активна особистість, здатна сприймати новації та виклики сучасності, швидко реагувати на зміну соціального середовища, орієнтуватися у величезному обсязі різноманітних джерел та наявної інформації, виокремлювати саме ту, що дозволить успішно й ефективно досягати поставлених цілей, розв’язувати сформульовані проблеми, обирати оптимальні рішення у найрізноманітніших ситуаціях. Традиційно причинами такого стану речей вважають глобалізацію, інформатизацію, політичні та економічні виклики, внутрішні проблеми країн, дефіцит світоглядно-гуманітарної компоненти у системі освіти.

Негативними явищами, які є наслідками зазначених причин і спостерігаються у вітчизняному освітньому ландшафті є дезіндивідуалізація особистості, втрата світоглядних та ціннісних орієнтирів, жорстокість, прояви булінгу, дезадаптація, інертність, прояви національної, етнічної, релігійної нетерпимості, поширення атмосфери бездуховності. Як зауважує Р. Олексенко, національній системі освіти слід бути готовою до того, щоб долати можливі негативні наслідки глобальних зсувів, що характеризують сучасну освіту як соціокультурний феномен у цілому. У сучасному світі глобальної інформатизації та комп’ютеризації свідомості проблема удосконалення змісту освіти набуває першочергового значення [4]. Все це призводить до перегляду пріоритетних положень освітньої парадигми, актуалізує не лише евристично-когнітивну складову навчального процесу, а й гуманістичну, світоглядну, моральну. Саме в цих площинах перш за все мають розгортатися інноваційні процеси в царині освіти.

Не додає оптимізму і можливостей прогресивного розвитку освітянської галузі недостатнє фінансове й матеріальне забезпечення школи, орієнтація батьків на власне кар’єрне зростання або, навпаки, на пошуки можливостей гідного заробітку, наслідком чого є самоусунення родини від виховання дітей. На жаль, поширеними стають пасивність та

незацікавленість учнів у засвоєнні знань та навичок, орієнтація значної кількості учнів на отримання вищої освіти за кордоном.

Суттєве значення має й те, що стрімко збільшуються можливості отримання інформації з мережі Інтернет, тому «в умовах інтенсивної інформатизації всіх сфер життєдіяльності людини доступ до будь-яких знань, незалежно від рівня їх складності, стає задачею, яка достатньо легко розв'язується. Ця обставина зсуває на другий план настанову на накопичення учнем чи студентом великого обсягу знань різноманітного спрямування. Замість неї на перший план виступає необхідність логічного мислення, яке має бути нестандартним, здатним творчо поставитись до будь-якого завдання та розв'язати його у найбільш оптимальний спосіб» [5, с.176].

Безособова інформація, трансформація комунікації, інформаційні технології, «мережева освіта», інноваційні загальноосвітні мережі, необхідність генерації нових освітніх спільнот, які базуються на творчому, креативному підході вчителя (викладача) до свого предмету, поєднаному з активним використанням можливостей мережі Інтернет, ерозія знання, поширення беззмістовної і непотрібної інтерактивності, яка стає трендом в освітньому процесі, втрати орієнтації у інформаційних потоках - це далеко не повний перелік викликів, на які має реагувати вітчизняний інститут освіти. Погодимось з думкою Ю.Бех, що «розвиток суспільства досяг стану, коли матеріальний напрямок відходить на другий план, висуваючи на перший – духовний, де знання, інформація, інновації стали провідними рушіями виробничого процесу. Освіта стає тим інструментом, яка рухає цей процес і демонструє ступінь його продуктивності» [6, с.10].

У контексті всього вищезазначеного, вчені виділяють низку викликів, на які має зреагувати українська освітянська спільнота: «забезпечення високої функціональності людини в умовах, коли ідеї і технології змінюються швидше, ніж покоління людей; пошук раціональних схем співвідношення між розвитком технологій, знань і здатністю людей до їх творчого засвоєння [7, с.11-12]; «реалізація національного освітнього

проекту, підвищення якості освіти, впровадження профільного та дистанційного навчання, нових інформаційно-комунікаційних технологій в навчальний процес і процес управління, забезпечення матеріальної бази, нові принципи фінансування та самостійного управління – ось далеко не повний перелік завдань, які наразі стоять перед освітніми установами, фахівців різних галузей наукового знання» [8, с.207]; вироблення в людини здатності до свідомого та ефективного функціонування в умовах ускладнення відносин у глобальному інформаційному суспільстві; мінімізацію асиметрії між матеріальним і духовним, культивування в кожній особі високих духовних ідеалів на основі конструктивізму як життєвої позиції; затвердження культури толерантності, сприйняття представників інших культур у категоріях «інших», а не «гірших» [9, с.89].

Нагальною вимогою часу для представників освітнього загалу стає широке використання інноваційних технологій та методик, оскільки «інновації чинять значний вплив на всі сфери та процеси життєдіяльності людини, а також вносять суттєві зміни в соціальні відносини та трансформують соціальну діяльність, формуючи її особливий вид – інноваційну діяльність. Вона виступає процесом, спрямованим на реалізацію результатів наукових досліджень чи науково-технічних досягнень у новий чи вдосконалений продукт або процес, що використовується у практичній діяльності» [2, с.232].

Актуальною та затребуваною стає мисленнево-діяльнісна педагогіка, яка має за мету максимізацію креативного потенціалу особистості заради самовдосконалення та саморозвитку, а також для подолання кризових явищ, породжених глобалізацією та інформатизацією. Завдяки впровадженню моделі мисленнево-діялісної педагогіки формується інноваційний потенціал розвитку особистості та трансформації суспільства, забезпечується інтегрованість особистості до соціокультурного буття та соціальної комунікації, здійснюється вплив на світогляд учня або студента, формується

вміння мислити критично, опрацьовувати інформацію, застосовувати набуті знання в усіх сферах буття сучасної людини.

«Нова парадигма української освіти передбачає удосконалення підготовки фахівця в межах вищої школи, становлення його як професіонала, котрий не лише глибоко знає свою професію, а й є професійно компетентним» [10, с.165]. Сьогодні освічена людина, яка прагне побудувати вдалу кар'єру та досягнути успіху в усіх онтологічно значимих сферах, не може стояти осторонь інноваційних процесів та досягнень, адже ігнорування інновацій та можливостей, які вони надають, суттєво зменшують, а то й взагалі зводять до нуля, можливості в усіх вимірах повсякденного та професійного життя, Успішною в усіх сферах буття може стати лише особистість інноваційного типу, «своєю практичною діяльністю здатна революційно перетворювати речі, явища, процеси з метою надання їм якісно нового змісту, що задовольняє нові потреби сучасної людини» [2, с.236].

В освітянському дискурсі набуває поширення поняття «педагогічна креативність», властивостями якої, на думку О.Антонової, є здатність до здійснення творчого підходу в педагогічній діяльності (швидкість мислення при переході від однієї ідеї до іншої, здатність до генерування нових несподіваних ідей, відкритість та інтерес до всього нового, здатність до гнучкого образного та словесного мислення, вміння «запалити» учнів своєю розповіддю, творча фантазія, розвинене уявлення; проблемне бачення ситуації тощо). Друга властивість «педагогічної креативності» - це здатність постійно розвивати творчий педагогічний досвід, почуття задоволення від збагачення досвіду педагогічної діяльності і водночас – творчого невдоволення рівнем досягнень як умова подальшого зростання професійної компетентності. Третя властивість - здатність формувати та реалізувати творчу стратегію педагогічної діяльності, уміння розробляти гнучку стратегію творчої педагогічної діяльності на основі визначення мети й побудови відповідної до неї програми; здатність мобілізувати власний досвід,

або швидко набувати додаткової компетентності з метою вирішення важливої та складної педагогічної проблеми; почуття відповідальності при виконанні творчих професійних завдань [Цит.за: 11, с. 68].

В умовах глобалізації, інформатизації, стрімких соціальних трансформацій освіта перетворюється на своєрідне «рятівне коло», забезпечує індивіду можливість випереджального розвитку інтелекту, світоглядну свободу, усвідомлення власних прагнень та можливостей, розвиток особистісних якостей, «сприяє конструюванню й будівництву нової реальності, виключаючи із неї паралельно незадовольняючі, застарілі, гальмуючі, небезпечні й загрозливі елементи буття, витісняючи й заміщаючи їх» [12, с.240].

Отже, актуальним є створення та ефективне використання нової парадигми освіти, здатної забезпечити формування ціннісних орієнтацій, що відповідають запитам та викликам сучасності. Проте, формування нової освітньої парадигми детермінує суттєву зміну методологічних, теоретичних, технологічних засад розвитку особистісного потенціалу людини.

Література:

1. Кравченко А.А. Креатив сучасного мислення в динаміці соціокультурної реальності: методологічний контекст // Гуманітарний вісник ЗДІА. - 2016. - № 66. - С.135-143.
2. Денежніков С. Інноваційні запити сучасного суспільства // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології - 2015. - № 4 (48). – С.230-239.
3. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук Україн ; голов. ред. В. Г. Кремень. — К. : Юрінком Інтер, 2008. — С. 338—340.
4. Олексенко Р. І. Особливості формування світоглядних цінностей креативних підприємців в умовах глобальних викликів та трендів розвитку сучасного світу : [монографія] / Р.І. Олексенко – Мелітополь : ФОП Однорог Т.В., 2017. – 228 с.
5. Поліщук І.Є. Філософська освіта як підґрунтя методологічної та світоглядної підготовки бакалаврів та магістрів в українському університеті // Педагогічні науки: Збірник наукових праць. - Випуск LXVIII. - 2015. - С.174-179.
6. Бех Ю. Смыслогенез как системоутворюющий чинник морфологии сетевого общества / Ю.Бех // Новая парадигма. – Вип. 132. - 2017. – С.3-14.
7. Лукьянец В. С. Наукоемкое будущее : Философия нанотехнологии / В. С. Лукьянец // Практична філософія. — 2003. — № 3. — С. 10—27.
8. Туренко В.Є., Соболь Т.В., Ярмолицька Н.В. До питання про сутність і значення інновацій в контексті модернізації вітчизняної філософської освіти // «Young Scientist» - № 9 (36) – 2016. – С.207-211.
9. Цикин В. А. Система образования в ноосферном измерении / В. А. Цикин // Філософія науки: традиція та інновації. — Суми : СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2008. — Вип. 1. — С. 89—97.
10. Корольова І.І. Особливості професійної підготовки майбутніх менеджерів освітньої галузі // Педагогічні науки: Збірник наукових праць. - Випуск LXVIII. - 2015. - С.165-169.
11. Силадій І. Педагогічна творчість як основа демократизації освіти / І.Силадій // Нова парадигма. – Вип. 132. - 2017. – С.65-72.
12. Ильинский И. М. Образовательная революция / И. М. Ильинский. — М. : Изд-во Моск. гуманит.-соц. акад., 2002. — 592 с.

References

1. Kravchenko A.A. Kreativ suchasnoho myslennia v dynamitsi sotsiokulturnoi realnosti6: metodolohichniy kontekst // Humanitarnyi visnyk ZDIA. - 2016. - № 66. - S.135-143.
2. Dieniezhnikov S. Innovatsiini zapyty suchasnoho suspilstva // Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohii - 2015. - № 4 (48). – S.230-239.
3. Entsyklopediia osvity / Akad. ped. nauk Ukrain ; holov. red. V. H. Kremen. — K. : Yurinkom Inter, 2008. — S. 338—340.
4. Oleksenko R. I. Osoblyvosti formuvannia svitohliadnykh tsinnosti kreatyvnykh pidpriiemstv v umovakh hlobalnykh vyklykiv ta trendiv rozvytku suchasnoho svitu : [monohrafiia] / R.I. Oleksenko – Melitopol : FOP Odnoroh T.V., 2017. – 228 s.
5. Polishchuk I.Ie. Filosofska osvita yak pidgruntia metodolohichnoi ta svitohliadnoi pidhotovky bakalavriv ta mahistriv v ukrainskomu universyteti // Pedahohichni nauky: Zbirnyk naukovykh prats. - Vypusk LXVIII. - 2015. - S.174-179.
6. Bekh Yu. Smyslohenez yak systemoutvoriuiuchy chynnyk morfolohii merezhevoho suspilstva / Yu.Bekh // Nova paradyhma. – Vyp. 132. - 2017. – S.3-14.
7. Lukianets V. S. Naukoemkoe budushchee : Fylosofiia nanotekhnolohyy / V. S. Lukianets // Praktychna filofosfiia. — 2003. — № 3. — S. 10—27.
8. Turenko V.Ie., Sobol T.V., Yarmolytska N.V. Do pytannia pro sutnist i znachennia innovatsii v konteksti modernizatsii vitchyznianoï filofosfikoï osvity // «Young Scientist» - № 9 (36) – 2016. – S.207-211.
9. Tsykyn V. A. Systema obrazovanyia v noosfernom yzmerenyy / V. A. Tsykyn // Filofosfiia nauky: tradytsiia ta innovatsii. — Sumy : SumDPU im. A.S. Makarenka, 2008. — Vyp. 1. — S. 89—97.
10. Korolova I.I. Osoblyvosti profesiinoï pidhotovky maibutnykh menedzheriv osvitnoi haluzi // Pedahohichni nauky: Zbirnyk naukovykh prats. - Vypusk LXVIII. - 2015. - S.165-169.
11. Syladii I. Pedahohichna tvorchist yak osnova demokratyzatsii osvity / I.Syladii // Nova paradyhma. – Vyp. 132. - 2017. – S.65-72.
12. Ylynskyi Y. M. Obrazovatelnaia revoliutsiia / Y. M. Ylynskyi. — M. : Yzd-vo Mosk. humanyt.-sots. akad., 2002. — 592 s.

ДИАЛЕКТИКА ИННОВАЦИОННЫХ ПРОЦЕССОВ В СФЕРЕ ОБРАЗОВАНИЯ УКРАИНЫ

Куцепал С.В.

В статье раскрыт смысл понятий «инновация», «инновационная педагогика». Доказано, что в педагогическом дискурсе трендом становится широкое использование инновационных технологий и методик, это объясняется тем, что в условиях информационного общества успешной может быть только активная личность, которая может воспринимать новации и вызовы современности, быстро реагировать на изменения в социуме, ориентироваться в потоке информации. Обосновано, что востребованной становится когнитивно-деятельностная педагогика, направленная на максимизацию креативного потенциала личности ради совершенствования и саморазвития.

Ключевые слова: педагогика, воспитание, информация, информационные технологии, инновации, когнитивно-деятельностная педагогика.

THE DIALECTICS OF INNOVATIVE PROCESSES IN THE EDUCATIONAL SPHERE OF UKRAINE

Kutsepal S.V.

Negative phenomena, observed in the national educational landscape, are the disindividuation of personality, the loss of ideological and value landmarks, cruelty, manifestations of bullying, maladaptation, inertia, manifestations of national, ethnic, religious, non-religious intolerance, and spread of the atmosphere of soullessness.

Impersonal information, communication transformation, information technologies, «network education», innovative general education networks, the need to generate new educational communities, based on the creative approach of teachers (educators) to their subject, combined with active use of the Internet, erosion the proliferation of meaningless and

unnecessary interactivity, which becomes a must in the educational process, the loss of orientation in the information flows is far from a complete list of challenges that need to be addressed by the National Institute of Education.

In such circumstances, cognitive and acting pedagogy, which aims at maximizing the creative potential of the individual for the sake of self-improvement and self-development, as well as for overcoming the crisis phenomena, generated by globalization and informatization, becomes relevant and demanded. Due to the introduction of a model for cognitive and acting pedagogy, the innovative potential of personality development and transformation of the society is elaborated, the personality is integrated into the socio-cultural being and social communication.

Keywords: pedagogy, education, information, information technologies, innovations, cognitive and acting pedagogy.